

УДК 338.65

В. С. Роздобудько,
керівник відділу при middle-office, ЗАТ КБ «ПриватБанк»

РЕСУРСНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Запропоновано ресурсне обґрунтування економічної безпеки підприємства. Визначено необхідність захисту стратегічних ресурсів підприємства як основи його економічної безпеки у конкурентному середовищі.

Abstract. Resource justification of enterprise economic security was proposed. The need for protection of enterprise strategic resources as the basis for its economic security in a competitive environment were detected.

Ключові слова. Економічна безпека підприємства, стратегічні ресурси, конкурентоспроможність підприємства, стратегічне управління.

Keywords: enterprise economic security, strategic resources, enterprise competitiveness, strategic management.

Вступ. Особливості розвитку вітчизняного бізнесу в останні роки загострили увагу до проблеми економічної безпеки суб'єктів господарювання. Крім цього, рівень економічної безпеки підприємства сьогодні є одним із важливих чинників його ефективного функціонування. Економічна безпека компанії залежить як від внутрішніх так і від зовнішніх факторів. При цьому, якщо внутрішні аспекти мають, в основному, фінансово-економічну природу, то зовнішні – політичну, екологічну, юридичну тощо. Саме тому спостерігається підвищена увага науковців і практиків різних галузей знань до тематики ризику і безпеки бізнесу. Серед авторів, які займаються цією проблемою на загальнофілософському рівні, слід згадати Б.Г. Ананьєва, А.Г. Асмолова, Н.О. Бердяєва, Е.С. Соловйова та інших [6]. Розробці теоретичних і практичних проблем окремих видів безпеки (національної, економічної, інформаційної, соціальної тощо) присвячені праці Р.Г. Яновського, Г.В. Осипова, В.В. Серебрянникова, Олейнікова С.А. [4,5]

Незважаючи на значну кількість публікацій з цієї тематики, необхідно зазначити, що комплексного, системного погляду на засоби, джерела чи підґрунтя формування економічної безпеки підприємства в умовах конкурентного середовища у літературі немає. Така ситуація посилює необхідність поглибленого дослідження концептуальних основ, що визнають сутність економічної безпеки підприємства на сучасному етапі. Як показує досвід функціонування бізнесу, розглядати економічну безпеку та процес її підтримки необхідно у контексті стратегічного управління підприємством. Враховуючи домінуючу роль ресурсної теорії у стратегічному менеджменті, вважаємо за доцільне спиратись саме на ресурсне обґрунтування економічної безпеки підприємства у динамічному ринковому середовищі.

Постановка задачі. Метою даної публікації є обґрунтування ресурсного підґрунтя розвитку концепції економічної безпеки підприємства в умовах невизначеності та ризику конкурентного середовища. Методологія дослідження цієї проблеми передбачає використання системного підходу та абстрактно-логічного методу для теоретичного узагальнення й формулювання висновків.

Результати. Перманентне зростання невизначеності зовнішнього середовища, що є одним із характерних сучасному бізнесу феноменів, ставить перед теоретиками і практиками стратегічного менеджменту такі актуальні науково-практичні проблеми як створення і підтримка недоступних суперникам конкурентних переваг. У цьому контексті очевидним є зв'язок: досягнутий рівень конкурентоспроможності потребує обґрунтування відповідних заходів підтримки економічної безпеки підприємства. Оскільки проблема забезпечення високого рівня конкурентоспроможності підприємства сьогодні розглядається як одне із важливих завдань стратегічного менеджменту, то і підтримку необхідного рівня економічної безпеки підприємства потрібно вивчати у площині довгострокового управління.

Узагальнення останніх досліджень з питань управління конкурентоспроможністю підприємства вказує на пріоритетність ресурсних джерел формування конкурентних переваг. З цієї точки зору необхідно здійснювати обґрунтування рівня економічної безпеки суб'єктів господарювання через призму ресурсного портфеля підприємства.

На основі вивчення літературних джерел за тематикою економічної безпеки можна виділити такі її основні визначення. Так, В.І. Забродський визначає сутність економічної безпеки як кількісну та якісну характеристику властивостей компанії, що відображає її здатність до «самовиживання» та розвитку в умовах виникнення зовнішнього чи внутрішнього ризику [1]. На думку В.В. Шликова, економічна безпека підприємства – це стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і потенційних джерел небезпеки або економічних загроз [8].

Цікавим є дослідження економічної безпеки у контексті функціональних напрямків діяльності підприємства. У функціональному підході розрізняють такі основні види економічної безпеки підприємства: інтелектуальну, фінансову, техніко-технологічну, політико-правову, екологічну, інформаційну, силову та кадрову. В межах цього підходу досліджуються найважливіші фактори, що впливають на стан функціональної складової економічної безпеки підприємства. Для цього виокремлюються основні бізнес-процеси, що впливають на її забезпечення, здійснюється аналіз розподілу й використання у них ресурсів підприємства. Крім цього, розглядаються економічні індикатори, що відображають рівень підтримки функціональної складової економічної безпеки підприємства, розробляються заходи щодо досягнення високого її рівня в умовах невизначеності та ризику.

Об'єднуючи наведені підходи слід зазначити, що основним фактором, який визначає стан економічної безпеки, є наявність у підприємства стійких

конкурентних переваг, які забезпечують реалізацію довгострокових цілей його функціонування. Враховуючи це, найбільш чітким вважаємо визначення економічної безпеки підприємства як такого стану корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, інформації, технологій, техніки та устаткування, прав власності тощо) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам) [5].

На основі вивчення положень ресурсної теорії зроблено висновок, що не всі ресурси підприємства можуть розглядатись як джерела довгострокових конкурентних переваг. Частина ресурсів підприємства, що є основою реалізації його стратегії та здатні забезпечити стійкі конкурентні переваги, відносять до категорії стратегічних. Відповідно, саме стратегічні ресурси підприємства повинні стати базою формування економічної безпеки, а їх захист і підтримка – забезпечуватимуть її високий рівень.

Наявність стратегічних ресурсів визначає стійкість компанії у динамічному ринковому середовищі. У процесі формування та підтримки високого рівня економічної безпеки підприємства акцент необхідно здійснювати не лише на ефективності використання ресурсів, а й на виявленні їх нових елементів і комбінацій як джерел економічних вигід (рент) і конкурентних переваг. Крім цього, для формування економічної безпеки підприємства важливе значення має принцип випереджаючого створення та розвитку унікальних видів ресурсних комбінацій, які недоступні конкурентам у певний період часу.

Стратегічний характер ресурсів пов'язаний з їх нерухомістю (імобільністю), а також наявністю у підприємства таких похідних ресурсних характеристик, як організаційні можливості, навички, здібності і компетенції. Представники ресурсної концепції до категорії стратегічних ресурсів відносять ті, що:

- підвищують конкурентоспроможність продукції (послуг) шляхом зменшення витрат (інноваційні, енергозберігаючі технології; оптимальна система бізнес-процесів тощо);
- використовуються для диверсифікації бізнесу (досвід роботи на ринку; збутова мережа; бренди тощо);
- забезпечують синергетичний ефект у бізнесі (спільні логістичні ресурси тощо);
- збільшують ринкову вартість (фінансові можливості; досвід менеджерів тощо);
- складно відтворюються і копіюються (патентний захист, гудвіл, лояльність споживачів тощо).

Формування стійких конкурентних переваг підприємства у контексті ресурсної теорії є можливим завдяки тому, що ресурси мають різну природу (матеріальні, нематеріальні, фінансові), не є однаково доступні всім підприємствам на ринку, а також мають різний ступінь мобільності. Саме це є основою виникнення ресурсних диспропорцій, які підприємства повинні вчасно виявляти. Так, наявність особливого доступу до ресурсних джерел або створення бар'єрів для їх поширення серед конкурентів підсилює економічну безпеку підприємства. Водночас, розширення прав на використання окремих видів ресурсів або їх стрімке поширення серед конкурентів у галузі повинно розглядатись як загроза економічній безпеці підприємства.

Саме відносна нерухомість ресурсів породжує тривалість періоду їх використання компанією і впливає на рівень її економічної безпеки. Нерухомість (імобільність) ресурсів як фактор підтримки економічної безпеки підприємства залежить від:

- географії розміщення ресурсних джерел;
- швидкості поширення серед конкурентів інформації про якість і продуктивність ресурсів, що створює ризики для економічної безпеки підприємства;
- комбінаторності ресурсів - вилучення ресурсів із однієї ресурсної комбінації, у якій вони створені чи функціонують може призвести до втрати ними продуктивності;
- наявності у компанії корпоративних знань і компетенцій, на основі яких ресурси можуть інтегруватись у корпоративні мережі, що ускладнює їх трансфер.

Для забезпечення зростання економічної безпеки підприємствам необхідно:

- підтримувати імобільність ресурсів, які за результатами аналізу потрапили до категорії стратегічних;
- поступово створювати бар'єри для переміщення ресурсів, які мають стратегічний характер для економічної безпеки підприємства;
- забезпечити ефективне використання інших ресурсів для підтримки ресурсної рівноваги і пошуку нових ресурсних комбінацій.

Таким чином, враховуючи вагомість ресурсів у формуванні економічної безпеки підприємства, основні етапи її обґрунтування передбачають:

- визначення кількісного та якісного складу ресурсного портфеля підприємства;
- ідентифікація стратегічних ресурсів;
- визначення впливу стратегічних ресурсів на формування стійких конкурентних переваг підприємства;
- оцінка рівня імобільності стратегічних ресурсів, їх доступності конкурентам та наявності бар'єрів для відтворення;
- характеристика поточного рівня економічної безпеки підприємства на основі якісного та кількісного аналізу стратегічних ресурсів.

Дослідивши основні положення ресурсної теорії, пропонуємо спиратись на такі аспекти управління різними за рівнем стратегічного впливу ресурсів для формування стійких конкурентних переваг і забезпечення високого рівня економічної безпеки:

- 1) безперервна акумуляція стратегічних ресурсів та їх зосередження на ключових довгострокових цілях підприємства;
- 2) збереження і захист ресурсів із стратегічним значенням для економічної безпеки шляхом створення бар'єрів для їх поширення (мобільності, трансферу)

серед конкурентів;

- 3) підтримка оптимального рівня накопичення ресурсів, які за умови зростання ризику для економічної безпеки, можуть мати стратегічне значення для підприємства;
- 4) зростання економічної безпеки підприємства шляхом взаємодоповнюваності різних видів ресурсів;
- 5) скорочення тривалості періоду відтворення стратегічних ресурсів для забезпечення ресурсної рівноваги і підтримки досягнутого рівня економічної безпеки підприємства.

Висновки. Ресурсне обґрунтування економічної безпеки в динамічних умовах ринкового середовища відповідає сучасним поглядам на стратегічне управління підприємством. Принципово новим, на наш погляд, аспектом цього напрямку розвитку концепції менеджменту безпеки підприємства є твердження, що досягнення підприємством високого рівня конкурентоспроможності та формування стійких конкурентних переваг є можливим на основі постійного пошуку унікальних ресурсних комбінацій та компетенцій. Водночас, здатність підприємства захистити джерела ресурсних переваг характеризує існуючий стан його економічної безпеки. При цьому, основна увага повинна бути зосереджена на захисті від копіювання, поширення та відтворення суперниками тих видів ресурсів і їх комбінацій, які мають стратегічне значення для підприємства.

До основних питань, що потребують подальшого наукового дослідження та прикладного розпрацювання, слід віднести розробку та обґрунтування інструментарію оцінювання стратегічного рівня ресурсів та моделювання їх впливу на рівень економічної безпеки підприємства у довгостроковому періоді.

Список використаних джерел

1. Забродский В.И., Капустин Н. Теоретические основы оценки экономической безопасности отрасли и фирмы // Бизнес-информ. – 1999. – № 13. – С. 27 – 30.
2. Иванов, А. Экономическая безопасность предприятия / А. Иванов, В. Шлыков. – М., 1995. – 265 с.
3. Ковалев, Д. Экономическая безопасность предприятия / Д. Ковалев, Т. Сухорукова // Экономика Украины. – 1998. – № 10. – С. 48–51.
4. Козаченко А.В., Пономарев В.П., Ляшенко А.Н. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения: Монография. К.: Либра, 2003. – 280 с.
5. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / Под ред. Е.А. Олейникова. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-синтез», 1997. – 288 с.
6. Соловьев, Э. Коммерческая тайна и ее защита / Э. Соловьев. – М., 1995. – 112 с.
7. Тамбовцев, В. Л. Экономическая безопасность хозяйственных систем: структура проблемы / В. Л. Тамбовцев // Вестник Московского гос. ун-та. Сер. 6. Экономика. – 1995. – № 3. – С. 3–9.
8. Шлыков, В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия / В. В. Шлыков. – СПб., 1999. – 138 с.

Стаття надійшла до редакції 20.08.2010 р.

